

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22.04.1987, sp. zn. St 1/87, ECLI:CZ:NS:1987:ST.1.1987.1

Číslo: 36/1987

Právní věta: Při rozhodování soudu podle § 146a písm. a) tr. ř. o stížnosti proti rozhodnutí, kterým prokurátor vzal obviněného do vazby, nelze podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. napadené usnesení zrušit a prokurátorovi uložit, aby o věci znovu jednal a rozhodl. Obdobně je postup podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. vyloučen tehdy, když jde o stížnost podanou proti rozhodnutí, kterým byl obviněný vzat do vazby soudem.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 22.04.1987

Spisová značka: St 1/87

Číslo rozhodnutí: 36

Číslo sešitu: 7-8

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Stížnost

Předpisy: 141/1961 Sb. § 1 odst. 1

§ 12 odst. 5

§ 146a písm. a

§ 147

§ 148

§ 149 odst. 1 písm. b

§ 181 odst. 2

§ 67

§ 68

§ 72

§ 74 odst. 2

§ 77

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 36

Stanovisko

k zajištění jednotného výkladu zákona

(Pětičlenný senát Nejvyššího soudu ČSSR z 22. 4. 1987 č. j. t. [St 1/87.](#))

Nejvyšší soud Československé socialistické republiky v pětičlenném senátě zaujal v neveřejném zasedání konaném dne 22. dubna 1987 podle § 27 odst. 1 písm. c) zák. č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců, úplné znění č. 19/1970 Sb., k otázce, zda v případě stížnosti proti rozhodnutí, jímž prokurátor vzal obviněného do vazby, může soud postupovat podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř., toto

stanovisko:

Při rozhodování soudu podle § 146a písm. a) tr. ř. o stížnosti proti rozhodnutí, kterým prokurátor vzal obviněného do vazby, nelze podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. napadené usnesení zrušit a prokurátorovi uložit, aby o věci znovu jednal a rozhodl.

Obdobně je postup podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. vyloučen tehdy, když jde o stížnost podanou proti rozhodnutí, kterým byl obviněný vzat do vazby soudem.

Odůvodnění:

Podnět k zaujetí stanoviska k zajištění jednotného výkladu zákona vzešel od generálního prokurátora ČSSR, jenž poukázal na rozdílné názory trestních kolegií nejvyšších soudů republik ohledně možnosti soudu postupovat podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř., jestliže jde o stížnost podanou proti usnesení prokurátora o vzetí obviněného do vazby. Zatímco trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSR takový postup připouští, trestní kolegium Nejvyššího soudu SSR má názor opačný, tj. že v popsáném případě postup podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. v úvahu nepřichází. Přitom generální prokurátor ČSSR a shodně s ním i Generální prokuratura ČSR a Generální prokuratura SSR pokládají za správný názor zastávaný trestním kolegiem Nejvyššího soudu SSR.

První názor byl uveřejněn ve sdělení č. 24 v Bulletinu Nejvyššího soudu ČSR č. 2/1985, kdy šlo o názor specializované skupiny pro trestní řád. Odůvodněn byl tak, že povahou věci ve smyslu § 149 odst. 1 tr. ř. je třeba rozumět vždy jen povahu každé jednotlivé rozhodované věci, nikoli obecně celý určitý okruh případů bez připuštění výjimek. Proto i když zpravidla, jak ukazuje dosavadní soudní praxe, při rozhodování soudu o stížnosti proti usnesení prokurátora o vzetí obviněného do vazby nebude přicházet v úvahu eventualita obsažená v § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř., nelze ji zcela a priori vyloučit. Pokud by však k takové eventualitě došlo, tj. soud by zrušil napadené usnesení a prokurátorovi by uložil, aby o věci znovu jednal a rozhodl, musel by sám soud dát rovněž příslušné věznici příkaz k propuštění obviněného z vazby, neboť by zanikl zákonný důvod omezení svobody obviněného. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSR, jak sdělil jeho předseda Nejvyššímu soudu ČSSR v přípisu z 12. prosince 1986 č. j. Tpj 106/86, se s názorem vysloveným jeho specializovanou skupinou ztotožnilo, a to hlavně z toho důvodu, že znění zákona postup podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. nevylučuje.

Opačný názor trestního kolegia Nejvyššího soudu SSR je obsažen v přípisu předsedy tohoto kolegia ze 4. května 1986 č. j. Tpj 14/86 Generální prokuratury SSR, který byl uveřejněn pod č. 13 Výběru rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu SSR (č. 4/1986). Svůj názor, že postup podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. v řešeném případě nepřichází v úvahu, odůvodňuje trestní kolegium tím, že na rozdíl od ustanovení § 259 tr. ř. neobsahuje ustanovení § 149 tr. ř. pro nadřízený orgán, který rozhoduje o stížnosti, žádnou bližší úpravu, kdy má rozhodnout sám podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. a kdy má věc vrátit orgánu, jenž ve věci rozhodl v prvním stupni, k novému projednání a rozhodnutí podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. Nadřízený orgán, v posuzovaném případě vzhledem k § 146a tr. ř. soud, však nemůže postupovat při volbě některého z uvedených způsobů rozhodnutí libovolně bez ohledu na povahu věci a na důsledky zvoleného postupu. Při rozhodnutí je vázán dalšími ustanoveními

trestního řádu; musí zejména postupovat tak, aby nebyl zmařen účel trestního řízení (§ 1 odst. 1 tr. ř.), aby byly zachovány základní zásady trestního řízení (§ 2 tr. ř.), a protože jde o rozhodnutí o vazbě, aby nebyl zmařen účel institutu vazby. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu SSR je postup podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. při rozhodování o stížnosti oprávněné osoby proti usnesení o vzetí do vazby nepřipustný zejména proto, že jeho důsledkem by bylo, že by soud musel propustit obviněného na svobodu za situace, kdy ještě nebylo objasněno, zda jsou nebo nejsou dány důvody vazby podle § 67 tr. ř., tedy s rizikem, že nastanou následky, jimž vlastně má vazba zabránit a které mohou být v dalším řízení neodstranitelné. To by bylo v rozporu se smyslem ustanovení § 74 odst. 2 tr. ř., podle něhož stížnost proti usnesení prokurátora o vzetí obviněného do vazby nemá odkladný účinek; obviněný by totiž ještě před meritorním rozhodnutím o stížnosti musel být propuštěn na svobodu. Také princip co nejrychlejšího rozhodování o vazbě (§ 72 odst. 2 tr. ř.) nepochybně vyžaduje, aby potřebné šetření provedl soud sám a podle jeho výsledků rozhodl.

Předseda Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky si vyžádal podle § 27a odst. 2 org. zák. vyjádření předsedů nejvyšších soudů a ministrů spravedlnosti republik podle § 27a odst. 1 cit. zák. tuto právní otázku pětičlenného senátu Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky k zaujetí stanoviska k zajištění jednotného výkladu zákona.

Předseda Nejvyššího soudu ČSR a ministr spravedlnosti ČSR se ztotožňují s názorem, který zaujalo trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSR. Přitom předseda Nejvyššího soudu ČSR na podporu tohoto názoru doplnil, že i když se v praxi orgánů činných v trestní řízení případ postupu podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. nevyskytl, lze např. takový postup připustit tehdy, kdyby prokurátor před rozhodnutím o vzetí do vazby obviněného nevyslechl, nebo při jiném procesním pochybení, jež by soud sám nemohl odstranit, avšak při kterém by usnesení o vazbě bylo nutno zrušit. Nelze tedy předem vyloučit, že v budoucnu se potřeba soudu podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. v takových věcech nevyskytne. Ministr spravedlnosti ČSR poukázal na to, že vzhledem k požadavku rychlosti vazebního řízení a důsledkům rozhodnutí podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř., kterým se účel jinak důvodné vazby zmaří, bude aplikace tohoto ustanovení přicházet v úvahu jen výjimečně, neboť soud si před rozhodnutím zpravidla sám chybějící skutečnosti doplní a ověří, takže může s konečnou platností o stížnosti rozhodnout. Podle jeho názoru však nelze vyloučit eventualitu, kdy ověření takové skutečnosti bude pro soud zdlouhavé a těžko dostupné, přičemž současně tato skutečnost bude předmětem šetření vyšetřovatele nebo podle § 174 tr. ř. prokurátora (sporné údaje o výsledku předchozího trestního stíhání, o bydlišti a zaměstnání obviněného, svědcích trestné činnosti atd.). V těchto případech bude postup soudu podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. možný. Častěji tomu bude tehdy, když usnesením prokurátora byl obviněný vzat do vazby z více důvodů uvedených v § 67 písm. a), b), c) tr. ř. Tyto vazební důvody jsou samostatné, na sobě nezávislé a každý se opírá o jiné skutečnosti. Nelze vyloučit možnost, že soud za použití § 149 odst. 3 tr. ř. zruší napadené usnesení jen v té části, kterou se obviněný bere do vazby z některého důvodu uvedeného v § 67 tr. ř. a ponechá nedotčený výrok usnesení prokurátora, jímž vzal obviněného do vazby i z dalších důvodů. Zde by prokurátor v rozsahu zrušení znovu zkoumal, zda je dán i další vazební důvod v napadeném usnesení původně použitý. Postup soudu podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. bude vyloučen pouze v případě, kdy soudu před jeho rozhodnutím o stížnosti dojde i obžaloba, kterou soud podle § 188 odst. 1 písm. f) tr. ř. nevrátí prokurátorovi k došetření. Po podání obžaloby u soudu má prokurátor podle § 12 odst. 5 tr. ř. postavení strany a ve smyslu § 181 odst. 2 tr. ř. všechny otázky souvisící s dalším řízením rozhoduje soud.

Naproti tomu předseda Nejvyššího soudu SSR zastává názor zcela shodný s názorem trestního kolegia Nejvyššího soudu SSR, přičemž vychází v podstatě ze stejných úvah. Velmi blízký jejich názoru je názor sdělený ministrem spravedlnosti SSR, podle něhož je nepochybné, že trestní řád výslovně nevylučuje možnost postupu podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř., avšak takovéto rozhodnutí by v praxi nemělo žádný význam. Při vrácení věci prokurátorovi ve smyslu § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. by

totiž soud musel propustiti obviněného z vazby, protože toto rozhodnutí by nemělo odkladný účinek a zrušením napadeného usnesení by další ponechání pachatele ve vazbě ztratilo zákonné opodstatnění. Byl by tu tedy stejný výsledek, jako kdyby se soud bez jakýchkoli pochybností neztotožnil s názorem prokurátora na důvodnost vazby a podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. sám ve věci rozhodl tak, že by po zrušení usnesení prokurátora propustil pachatele na svobodu. Stejně zákonné možnosti bude mít prokurátor v dalším řízení. Jestliže by mu soud po zrušení napadeného usnesení uložil, aby znovu zkoumal důvodnost vazby, samozřejmě za situace, kdy pachatel by už byl na svobodě, nepostupoval by jinak než jako v případě rozhodnutí soudu podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř., kdy rovněž může dojít k opětovnému vzetí pachatele do vazby. Z uvedených důvodů považuje v daném případě ministr spravedlnosti SSR za správný takový postup, aby soud v pochybnostech rozhodl ve prospěch obviněného a obviněného propustil z vazby s přihlédnutím i k tomu, že k tak citelnému zásahu do práva občana na svobodu může dojít jen tehdy, když není nejmenších pochybností o nezbytnosti takového omezení.

Před zaujetím stanoviska vyžádal předseda senátu podle čl. 7 odst. 1 jednacího řádu Nejvyššího soudu ČSSR (PlsF 1/73) vyjádření od právnických fakult Univerzity Karlovy v Praze, Univerzity Komenského v Bratislavě, Univerzity J. E. Purkyně v Brně, Univerzity P. J. Šafárika v Košicích a od Ústavu státu a práva Československé akademie věd v Praze.

Z nich právnická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Brně se nevyjádřila a katedra trestního práva právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě bez bližšího odůvodnění sdělila, že za správný považuje názor Nejvyššího soudu ČSR. Ostatní katedry trestního práva spolu s Ústavem státu a práva Československé akademie věd naopak souhlasí s názorem Nejvyššího soudu SSR. Přitom katedra trestního práva právnické fakulty Univerzity Karlovy vychází ve svém většinovém stanovisku z toho, že otázku, zda v konkrétním případě jsou či nejsou důvody vazby, musí vždy rozhodnout orgán II. stupně, který tedy nemůže věc vracet k novému projednání a rozhodnutí; to proto, že obviněný by musel být propuštěn na svobodu. Nelze vycházet z formálního chápání ustanovení § 149 odst. 1 tr. ř. a připustit bez výjimky možnost použití ustanovení § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. Vždy je třeba uvažovat o smyslu toho, o čem se má rozhodovat. Zde se rozhoduje o vazbě obviněného; důvody vazby musí být zjištěny a znovu posouzeny při rozhodování o stížnosti podle § 149 odst. 1 tr. ř. Soud dojde k závěru, že důvody vazby dány jsou nebo nejsou, a podle toho rozhodne. Vzniknou-li pochybnosti, musí sám provést potřebná šetření (již s ohledem na § 72 odst. 2 tr. ř.). Jestliže se soudu nepodaří pochybnosti ohledně důvodů vazby odstranit, musí obviněného z vazby propustit. Jakékoliv jiné rozhodnutí by bylo v rozporu se smyslem ustanovení o vazbě, neboť vazba musí být opřena o konkrétní spolehlivě zjištěné důvody. Stejně i katedra trestního práva právnické fakulty Univerzity P. J. Šafárika má za to, že nelze uplatnit zcela formální přístup k řešení předmětné otázky. Podle jejich názoru samotný zákonodárce považuje za základní rozhodnutí nadřízeného orgánu zamítnutí stížnosti nebo zrušení napadeného usnesení. Možnost danou ustanovením § 149 odst. 1 písm. a) a b) tr. ř. limituje „povahou věci“, tedy účelem, který trestněprocesní institut. Právě povaha věci, účel vazby, je rozhodující pro správnou odpověď na položenou otázku a brání postupu ve smyslu ustanovení § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. Ústav státu a práva ČSAV při svém souhlasu s názorem Nejvyššího soudu SSR zdůraznil princip neodkladnosti rozhodnutí obsažený v ustanovení § 72 odst. 2 tr. ř.

Senát Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky přihlédl k uvedeným vyjádřením a při zaujetí stanoviska vycházel z těchto úvah:

Stanovisko k zajištění jednotného výkladu zákona se týká rozhodnutí soudu podle § 146a písm. a) tr. ř., a to jeho rozhodnutí o stížnosti proti usnesení, kterým prokurátor vzal obviněného do vazby.

V takovém případě jsou postup a rozhodnutí nadřízeného orgánu upraveny ustanoveními § 147 – § 150 tr. ř.

Z ustanovení § 147 odst. 1 písm. a), b) tr. ř. vyplývá, že soud při rozhodování o stížnosti proti vzetí obviněného do vazby přezkoumá jednak správnost napadeného usnesení, jednak řízení předcházející napadenému usnesení. Protože jde o vzetí obviněného do vazby, předmět přezkumné povinnosti přímo souvisí s podmínkami stanovenými v § 68 tr. ř., za nichž lze o vazbě rozhodnout, a s úpravou vazebních důvodů v § 67 tr. ř. Podle nich lze vzít do vazby jen osobu, proti které bylo vzneseno obvinění nebo které bylo sděleno obvinění. O vazbě rozhoduje soud, v přípravném řízení prokurátor. Obviněný smí být vzat do vazby jen tehdy, jsou-li tu skutečnosti, které odůvodňují obavu, a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště nebo zaměstnání anebo hrozí-li mu vysoký trest; b) že bude působit na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo c) že bude pokračovat v trestné činnosti, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil.

Po přezkoumání napadeného usnesení prokurátora, kterým byl obviněný vzat do vazby, soud stížnost podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítne, shledá-li, že není důvodná (k jejímu zamítnutí podle § 148 odst. 1 písm. a/, b/ tr. ř. by došlo bez meritorního přezkoumání napadeného usnesení), nebo postupuje podle § 149 odst. 1 tr. ř., tj. především zruší napadené usnesení. Učiní tak vždy, když bylo porušeno ustanovení § 68 tr. ř. a dále jak v případě, že podle jeho zjištění vazební důvody dány nejsou, tak i tehdy, když nebude dán některý z vazebních důvodů uplatněných prokurátorem, popřípadě bude dán jiný, než který byl uveden v napadeném usnesení. V posléze zmíněných případech soud v novém rozhodnutí o vazbě podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. uvede pouze ten důvod, který je podle jeho názoru prokázán.

Na otázku, zda by soud mohl postupovat i podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř., tj. po zrušení napadeného usnesení prokurátorovi uložit, aby o věci znovu jednal a rozhodl, nutno odpovědět záporně.

Při řešení této právní otázky nelze pomíjet důsledky, které by byly spojeny s takovým postupem, jak na to bylo správně poukázáno trestním kolegiem Nejvyššího soudu SSR i těmi, kteří s jeho názorem souhlasí. Účelem vazby jakožto významného institutu trestního řízení je zabránit obviněnému, aby se vyhnul trestnímu stíhání, mařil či ztěžoval objasnění věci nebo pokračoval v trestné činnosti. Poněvadž podstatným znakem vazby je dočasné závažné omezení některých občanských svobod, zejména svobody pohybu, a občanských práv obviněného, může být vazba uskutečněna jen z určitých důvodů a při zachování stanoveného postupu.

O důvodech vazby podle § 67 písm. a) a c) tr. ř. již byla učiněna zmínka. Zdůraznit je však třeba, že tyto důvody vazby nebo alespoň některý z nich musí existovat v době rozhodování příslušného orgánu (srov. znění § 67 tr. ř. „... jsou-li tu skutečnosti, které odůvodňují obavu, a/ že uprchne ...“). To znamená, že obviněného nelze vzít ani držet ve vazbě nejen tehdy, nejsou-li důvody vazby dány, ale ani tehdy, když tu důvody vazby sice byly, ale později odpadly, takže v době rozhodování o vazbě již neexistují, nebo kdyby důvod vazby mohl nastat teprve někdy později v době po rozhodnutí o vazbě. Uváží-li se v této souvislosti, že v ustanovení § 72 odst. 1 tr. ř. je stanovena povinnost zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby ještě trvají; pomine-li důvod vazby, musí být obviněný ihned propuštěn na svobodu; podle § 72 odst. 2 tr. ř. má obviněný právo kdykoli žádat o propuštění na svobodu a o jeho žádosti musí být neodkladně rozhodnuto; podle § 77 tr. ř. je prokurátor povinen nejpozději do 48 hodin poté, co mu byla zadržená osoba odevzdána, rozhodnout o jejím vzetí do vazby, anebo ji propustit na svobodu. To vše svědčí pro závěr, že o vazbě musí být rozhodováno odpovědně, přitom bez jakýchkoliv průtahů.

Tento závěr se plně vztahuje též na případ, kdy soud rozhoduje o stížnosti podané proti prokurátorovu rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby. Povinností soudu je přezkoumat vazební důvody a neprodleně rozhodnout, zda tyto důvody jsou, či nikoli, a to v době jeho rozhodování. Nelze

však vracet věc k novému projednání a rozhodnutí, poněvadž při nevyřešení otázky důvodnosti vazby by obviněný musel být, stejně jako v případě, že důvody vazby zjištěny nebyly, propuštěn na svobodu (§ 74 odst. 2 tr. ř.). To proto, že zrušením napadeného usnesení ztratilo držení obviněného ve vazbě zákonný podklad. Obviněný by tedy musel být propuštěn na svobodu, přestože by později mohlo být zjištěno, že tu důvody vazby byly a popřípadě ještě stále trvají. To by mohlo vést k zmaření účelu vazby, což by bylo v příkrém rozporu s účelem trestního řízení (§ 1 odst. 1 tr. ř.). Nelze vycházet z formálního chápání ustanovení § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř., jak to činí zastánci opačného názoru, a připustit – byť výjimečnou – možnost jeho použití. Rozhodující je smysl toho, o čem má být rozhodnuto. V řešeném případě soud rozhoduje o vazbě obviněného, a nemá-li jeho rozhodnutí nikdy zmařit účel vazby, musí vždy rozhodnout, zda důvody vazby jsou nebo nejsou. Jestliže důvody vazby zjištěny nebudou, resp. se soudu přes veškerou jeho snahu nepodaří odstranit pochybnosti ohledně existence vazebních důvodů, musí být rozhodnuto podle zásady in dubio pro reo a obviněný musí být z vazby propuštěn, jak to ve svém vyjádření správně zdůraznil zejména ministr spravedlnosti SSR.

K tomu je zapotřebí dodat, že nic nebrání tomu, aby v kterémkoliv dalším stádiu řízení byl obviněný znovu vzat do vazby, budou-li splněny všechny zákonné podmínky.

Postup podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. je z týchž důvodů vyloučen tehdy, když půjde o stížnost proti rozhodnutí, kterým byl obviněný vzat do vazby soudem, a to proto, že z hlediska rozhodování jde o stejný problém.